

Kokoriev, O. 2016. Zmina vektora politychnoho rozvytku krain Baltii pislia rozpadu SRSR [Change in the Vector of Political Development of the Baltic Countries after the Collapse of the USSR]. *European Political and Law Discourse*. Vol. 3 (5). S. 82–86. [In Ukrainian].

Bruno, M. 2008. *Ethnicities in Region of Latvia. Statistics. Latvia Population by Ethnicity in 1920–1935*. [Online]. Available at: <http://pop-stat.mashke.org/latvia-ethnic-comm1935.htm>

Palli, H. 1998. *Eesti rahvastiku ajaloo lühilevaade [A Brief Overview of Estonian Population History]*. Tallinn. Lk. 45. [in Estonian].

УДК 327

DOI: 10.20535/2307-5244.60.2025.338336

М. М. Алексієвець

ORCID: 0000-0001-6128-0438

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

Л. М. Алексієвець

ORCID: 0000-0002-0030-3314

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

В. М. Знак

ORCID: 0000-0002-1165-4697

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

M. Aleksiiievets

V. Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University

L. Aleksiiievets

V. Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University

V. Znak

V. Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ І НАТО ПЕРІОДУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ)

*Military-Political Cooperation Between Ukraine and NATO
During the Russo-Ukrainian War (Historical Aspect)*

У статті проаналізовано різні аспекти військово-політичного співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) після відновлення державної незалежності України 1991 до середини 2024 р. Розглянуто ключові події та документи періоду взаємодії Україна — НАТО, а також еволюцію військово-політичної співпраці нашої держави з НАТО

в системному аналізі й ретроспективно. При цьому зацентовано на історичному контексті, що включає дослідження основних етапів співпраці, угод і домовленостей. Зосереджено увагу на оцінці політичних аспектів, що передбачають оцінку політичних рішень і стратегій як з боку України, так і з боку НАТО.

Ключові слова: Україна; НАТО; безпека; співпраця; зовнішня політика; євроатлантична інтеграція.

This article analyses various aspects of military-political cooperation between Ukraine and the North Atlantic Treaty Organization (NATO) from the restoration of Ukraine's state independence in 1991 to mid-2024. In 2019, the Verkhovna Rada of Ukraine enshrined in the Constitution the course toward obtaining membership in the European Union and NATO. It is worth emphasizing that Ukraine, as an international entity, has entered into numerous agreements, memoranda, and arrangements with NATO, and the evolution of these relations is examined in this context. In the 1990's, Ukraine received certain security guarantees from powerful states. It was believed that Ukraine, through reforms, should achieve a certain level of development in the military industry, state and national security, and the defense-technical sector, which would eventually lead to full Euro-Atlantic integration. However, there were specific gaps in this strategy. In 2014, Russia annexed Crimea and initiated a war in the eastern regions of Ukraine, violating all international treaties and conventions. Several media outlets dubbed this conflict a «hybrid war». In February 2022, the Russian authorities issued a criminal order to their army and launched a full-scale war against Ukraine. The international community responded, and leading Western countries have been providing Ukraine with weapons to defend its territorial integrity and prevent the spread of war across the European continent. This article examines key events and documents from the period of Ukraine-NATO interaction. The evolution of military-political cooperation between Ukraine and NATO is considered through systematic and retrospective analysis. Emphasis is placed on the historical context, which includes the study of the main stages of cooperation, signed agreements, and achieved arrangements. Attention is focused on the assessment of political aspects, involving the evaluation of political decisions and strategies from both Ukraine and NATO.

Keywords: Ukraine; NATO; security; cooperation; foreign policy; Euro-Atlantic integration.

Постановка проблеми. Військово-політична співпраця між Україною та Організацією Північноатлантичного договору, яка відзначила 75-річчя від утворення, набула особливого значення в контексті сучасних геополітичних викликів, зокрема агресії з боку Російської Федерації. Від початку неза-

лежності України взаємини з НАТО пройшли складний шлях трансформацій і адаптацій до змінних міжнародних умов. Особливо важливою є військова співпраця в період російсько-української війни, що зумовлює безпрецедентну підтримку з боку країн-членів Альянсу. Враховано аспекти допомоги НАТО у реформуванні сектора безпеки та оборони України з початку російської агресії 2014 р., а також особливості військового формату підтримки в добу повномасштабної російсько-української війни після 24 лютого 2022 р. Важливим є міжнародний формат співпраці й подальші безпекові угоди зі значно більшою кількістю країн, порівняно з 1990-ми невоєнними роками. Адже, попри негайну необхідність, Україна не може вступити в НАТО повноцінно без припинення бойових дій, але відбувається пошук союзницьких форматів у протистоянні російській агресії.

Аналіз досліджень. Відносини між Україною й НАТО є важливою темою, яка охоплює історичний, стратегічний, політичний і військовий аспекти. Більшість з цих аспектів співпраці України з НАТО детально висвітлено в працях «Ukraine — the NATO: Mutual Relations and Partnerships Main States» (Alexiyevets, L. & Alexiyevets, M. 2020) і «Трансформація відносин України та НАТО в 1991–2019 рр.: історичний аспект», де автори акцентували на розвитку інституцій, укладанні нормативно-правової бази відносин і ключових подіях, що визначили це партнерство. Дослідники детально аналізують історичний контекст і трансформацію відносин Україна — НАТО, а також основні етапи розвитку відносин у 1991–2019 рр. Основні етапи відносин описані в роботі В. Знака «Основні етапи співпраці України і НАТО (1991–2021)» (Знак, В. 2022). У праці «Україна — НАТО: історіографія відносин (1991–2020)» детально досліджено історіографію відносин України з НАТО в указаний період (Алексієвцев, М., Алексієвцев, Л. & Знак, В. 2022). У статті С. Прийдуна «Відносини Україна — НАТО в контексті реалізації багатовекторної моделі зовнішньої політики України (1994–2004 рр.)» окремо досліджено відносини України з НАТО за період президентства Л. Кучми в контексті багатовекторної зовнішньої політики України.

Вплив російсько-української війни на відносини з НАТО детально розглядають С. Віднянський, А. Мартинов (Віднянський, С. & Мартинов, А. 2023), А. Киридон і С. Троян (Киридон, А. & Троян, С. 2023), С. Колюшко та Ю. Теміров (Колюшко, С. & Теміров, Ю. 2023), які підкреслюють значення військово-технічної допомоги та зміни в політиці НАТО у зв'язку з війною.

Важливою залишається історіософська збірка «На шляху до НАТО» Є. Марчука (Марчук, Є. 2016), який надає детальний огляд стратегічних кроків України на шляху до інтеграції з НАТО, включаючи політичні й військові аспекти співпраці. С. Пирожков та інші автори (Пирожков, С. та ін. 2019) досліджують національну стратегію й геополітичні аспекти інтегра-

ції України з НАТО. Історію НАТО та відносин Україна — НАТО висвітлюють І. Тодоров «Євроатлантична інтеграція України» (Тодоров, І. 2022) і Т. ейл «Міцний Альянс: історія НАТО й глобального післявоєнного порядку» (Сейл, Т. 2023). В монографії О. Потехіна і Ю. Клименка «Геополітика проти безпеки: союзницьке стримування агресії в Європі ХХ — початку ХХІ ст.» (Потехін, О. & Клименко, Ю. 2023) проаналізовано геополітичні аспекти співпраці України з НАТО у контексті стримування агресії в Європі, коли сучасний період порівнюється з історичними аналогіями, тощо.

Методологія дослідження. Дослідження ретроспективи, проблем і перспектив співпраці України і НАТО проведено з використанням загальнонаукових методів (аналіз, синтез, дедукція, індукція) та спеціально-історичних (історико-хронологічний, історико-порівняльний, ретроспективний, системно-структурний, історико-типологічний). Дослідження базується також на міждисциплінарному, плюралістичному й системному підходах, що дають змогу охопити широкий спектр складної військово-політичної співпраці між Україною та НАТО на тлі російсько-української війни.

Аналіз було використано для розбору змісту понад 30 міжнародних угод та меморандумів між Україною та НАТО (1995–2024 рр.) та розгляду еволюції Річних національних програм співпраці. Синтез дав змогу об'єднати різні етапи співпраці в цілісну картину еволюції відносин. Дедукція застосовувалася для обґрунтування передумов зміни підходів після 2014 р. на основі принципів міжнародної безпеки, тоді як індуктивний — для формулювання загальних висновків про ефективність співпраці на основі конкретних прикладів. Історико-хронологічний метод забезпечив встановлення послідовності подій та періодизації відносин України з НАТО. Історико-порівняльний метод дав можливість зіставити різні програми співпраці й підходи українських президентів до євроатлантичної інтеграції, а ретроспективний аналіз — оцінити наслідки політичних рішень у їх розвитку. Системно-структурний метод забезпечив дослідження структури інституційної співпраці та системи безпекових гарантій через мережу двосторонніх угод. Міждисциплінарний підхід забезпечив поєднання політологічного аналізу з військово-стратегічним та правовим і врахування економічних факторів. Системний підхід став основою для розгляду відносин України з НАТО як складової глобальної системи безпеки.

Метою статті є надати комплексний огляд військово-політичної співпраці України з НАТО в контексті національної безпеки України та оборони її територіальної цілісності й недоторканності.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статутних документів, політичні й військові засоби Альянсу забезпечують свободу і безпеку в євроатлантичному регіоні, що реалізуються через діяльність Організації Північноатлантичного договору, кожна країна-член якої представлена у штаб-квартирі

в Брюсселі постійною делегацією, на чолі з політичним і військовим представниками. Співпраця України з НАТО відіграє помітну роль у геополітиці, для цього наша держава напрацьовує критерії, за якими відповідатиме вимогам Альянсу. Участь України у спільних програмах НАТО, отримання допомоги у війні з Росією та її досвід протидії гібридним загрозам є важливими чинниками, що сприяють зміцненню глобальної безпеки.

Після завершення холодної війни міжнародні відносини трансформувалися. Держави почали розробляти покращені військові доктрини, а система військового управління поступово еволюціонувала. Зросла актуальність концепції «стратегії непрямих дій», основи якої заклав Л. Гарт ще у XX ст., в умовах трансформації міжнародного середовища, коли холодна війна поступилася місцем гібридній.

Дипломатія й управління державами розвиваються в умовах глобалізації, коли важливі події «сприймаються миттєво й одночасно з керівництвом інших країн та їхньою громадськістю» (Сейл, Т. 2023). В цьому контексті, на думку Т. Сейла, Північноатлантичний альянс має ключову роль у створенні нової системи міжнародних відносин, спрямованої на «виправлення помилок і прорахунків минулого» (Сейл, Т. 2023, с. 11).

Українські науковці О. Потехін та Ю. Клименко у монографії «Геополітика проти безпеки» розглядають НАТО як «стабілізатор Європи під час холодної війни» (Потехін, О. & Клименко, Ю. 2023, с. 293). Зазначаючи, що Альянс створив ефективний механізм спільної стратегії для стримування агресії, адже протягом холодної війни НАТО «жодного разу не застосовував військову силу ... досяг унікального результату у стримуванні збройної агресії та стабілізації Європи» (Потехін, О. & Клименко, Ю. 2023, с. 324). Водночас дослідники критичніше оцінюють досягнення Альянсу після 1991 р., зважаючи на розширення на схід Європи й адаптацію до нових викликів. У праці «Переосмислення забутого XX століття» Т. Джадт критично аналізує роль війни у міжнародній політиці загалом, зокрема провальні кампанії ключового гравця Альянсу Сполучених Штатів у В'єтнамі й Іраку: «нешодавнє минуле може залишитися з нами на кілька років довше» (Джадт, Т. 2024, с. 10).

Попри перемогу США над СРСР у холодній війні, поширення серед авторитарних країн сучасних озброєнь, таких як крилаті ракети, високоточна й автономна зброя (Шарре, П. 2023), розвідувальні супутники тощо, сприяло ескалації військових конфліктів і еволюції методів їх ведення.

Конфлікти в Югославії 1990-х рр., чеченські війни, агресія Росії проти Грузії (2008) та України (2014, а згодом — повномасштабне вторгнення 2022 р.), залучення до російсько-української війни іранських дронів і значна допомога Росії з боку КНДР лише підкреслили напруження ситуації на європейському континенті. Ці події розхитують безпекову політику НАТО, покликану забезпечувати стабільність у регіоні.

Розширення спектра військових дій та їх масштабів зумовило необхідність переосмислити підходи до безпеки. Водночас НАТО активно адаптує політичні й військові інструменти до нових викликів, що віддзеркалено в його стратегічних документах, зокрема в новій Стратегічній концепції Північноатлантичного альянсу, затверджені 2022 р., де йдеться: «На євроатлантичному просторі нині немає миру»¹.

З періоду відновлення незалежності 1991 р. Україна розпочала розбудовувати дипломатичні та практичні відносини з НАТО. Того ж року Україна приєдналася до Ради Північноатлантичного співробітництва разом з іншими країнами, колишніми членами Організації Варшавського договору. Альянс відгукнувся на таку ініціативу відповідно та створив 1994 р. стратегію залучення до співпраці посткомуністичних держав — програму «Партнерство заради миру». Однією з перших приєдналася Україна разом з десятками інших країн.

У 1991–1997 рр. Україна укладала низку міжнародних договорів, серед яких можна виділити такі: «Угода про безпеку між Урядом України і Організацією Північноатлантичного договору» (1995)², «Угода між Державами-учасницями Північноатлантичного Договору та іншими державами, які беруть участь у програмі “Партнерство заради миру” щодо статусу їхніх збройних сил» (1995)³, «Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та НАТО щодо заснування Центру інформації та документації НАТО в Україні» (1997)⁴, «Меморандум про взаєморозуміння щодо планування при надзвичайних ситуаціях цивільного характеру та готовності до катастроф між Міністерством України з надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та Організації Північноатлантичного договору» (1997)⁵ та ін. Концептуальними в формуванні нормативно-правової бази зовнішньої політики України стали схвалені 16 січня 1997 р. «Основи державної політики національної безпеки України»⁶. У січні 1994 р. в Москві президенти України, США та РФ підписали Тристоронню заяву щодо умов вивезення ядерної зброї з території України.

Затвердження у Верховній Раді 1993 р. програмного документа «Основні напрями зовнішньої політики України» було важливим етапом у формуван-

¹ Стратегічна концепція НАТО 2022. URL: <https://salو.li/712f776>

² Угода про безпеку між Урядом України і Організацією Північноатлантичного договору, 1995. URL: <https://salو.li/d8E4D39>

³ Угода між Державами-учасницями Північноатлантичного Договору та іншими державами, які беруть участь у програмі ПЗМ, щодо статусу їхніх збройних сил, 1995. URL: <https://salو.li/82004Df>

⁴ Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та НАТО щодо заснування центру інформації та документації НАТО в Україні, 1997. URL: <https://salو.li/f42b293>

⁵ Меморандум про взаєморозуміння щодо планування при надзвичайних ситуаціях цивільного характеру та готовності до катастроф між Міністерством України з надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та Організації Північноатлантичного договору, 1997. URL: <https://salو.li/c9AaaD2>

⁶ Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України, 1997. URL: <https://salو.li/50dd009>

ні й утвердженні України як повноцінного суб'єкта міжнародних відносин. Точилися дискусії щодо документа, оскільки його положення написано радше в загальному формулюванні та не вказано конкретно курс на євроатлантичну інтеграцію. Проте згодом основні положення закладеної концепції зовнішньополітичного напрямку діяльності України віддзеркалились у Конституції 1996 р. Зрештою відносини з НАТО були посилені підписанням «Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО» 1997 р.¹, а також було створено найвищий колективний орган, який ухвалював рішення стосовно розвитку співпраці, а саме Комісію Україна — НАТО (КУН). Цей орган покликаний сприяти дотримувannya положень Хартії. 2023 р. Комісію реорганізували в Раду Україна — НАТО (РУН), що в загальному виконує ці функції. 1998 р. відповідно до положень Хартії було засновано Спільну робочу групу Україна — НАТО з воєнної реформи (СРГ ВР). Її основними функціями є підтримання військово-політичного діалогу, сприяння воєнним реформам, оборонно-технічна співпраця та ін. Для її зміцнення 2005 р. ухвалено документ «Поглиблення співпраці Україна — НАТО: короткотермінові заходи»².

Політика багатовекторності, що мала місце з 1997 по 2002 рр., полягала в намаганні збалансувати відносини з різними геополітичними акторами — ЄС, США, НАТО й РФ. Однак окремі дослідники, характеризуючи політику, в якій українська влада намагалася балансувати між глобальним Заходом і Росією, визначають її в контексті реалізації багатовекторної зовнішньополітичної моделі України протягом усього президентства Л. Кучми (Прийдун, С. 2024, с. 36–47). Пропонуємо звизити цей період до кількох років, враховуючи особливості міжнародної ситуації, з метою акцентування на ширшій геополітичній моделі того часу.

Політика багатовекторності включала дотримання кількох ключових аспектів: зміцнення відносин з країнами ЄС; розширення міжнародної співпраці, зокрема через участь у міжнародних військових навчаннях та миротворчих операціях під егідою ООН і НАТО; розробку стратегії взаємодії зі США; а також побудову відносин із РФ, зрештою в експертному середовищі таку стратегію характеризували як бажання «всидіти на двох стільцях». У результаті, в 2002–2004 рр. політику багатовекторності, нейтралітету й невизначеності визнали безперспективною. Україна заявила про намір приєднатися до НАТО, однак до початку війни з Росією 2014 р. спостерігалися численні спроби відмовитися від наміру закріпити курс до повноцінної інтеграції.

У червні 2004 р. було прийнято нову Воєнну доктрину, яка передбачала реформування Збройних сил України. Напередодні президентських вибо-

¹ Декларація про доповнення Хартії про особливе партнерство між НАТО та Україною, 1997. URL: <https://sal0.li/22F3ADD>

² Поглиблення співпраці Україна — НАТО: короткотермінові заходи, 2005. URL: <https://sal0.li/4D5bF4d>

рів того самого року Л. Кучма виключив із Воєнної доктрини України положення про кінцеву стратегічну мету вступити до НАТО як основи загальноєвропейської системи безпеки. Аргументував це «неготовністю» НАТО започаткувати програму підготовки України до членства. Але у квітні 2005 р. новий президент України В. Ющенко повернув у доктрину пункт про підготовку до вступу в НАТО.

Навесні 2010 р. наступний президент України В. Янукович змінив стратегічний вектор Воєнної доктрини й відмовився від підготовки до вступу в НАТО, про що він говорив іще з часів свого прем'єрства, адже з 2006 р. проросійські політичні сили у Верховній Раді України вибудовували політику позаблоковості. У листопаді 2014 р. П. Порошенко звернув увагу на необхідність вирішити питання щодо вступу України до НАТО шляхом всенародного референдуму¹. Тільки в березні 2019 р., під кінець президентського терміну П. Порошенка, Верховна Рада прийняла зміни до Конституції України з закріпленням незворотності курсу України на інтеграцію до НАТО та ЄС, а президент України, згідно з Конституцією, є гарантом реалізації стратегічного курсу держави.

У перспективах зовнішньополітичного курсу, спрямованих на інтеграцію до Європи, виробилася своя логіка. Адже інтеграція до Європи буде ефективною тільки тоді, коли курс «гармонічно поєднуватиметься із передбачуваною політикою добрих відносин з усіма євроатлантичними партнерами» (Марчук, Є. 2016, с. 52). Є. Марчук чітко сформулював цю стратегію, наголосуючи, зокрема, на ролі Сполучених Штатів як гаранта безпеки України відповідно до Будапештського меморандуму, укладеного в обмін на відмову від ядерної зброї.

Україна та США пройшли шлях для досягнення певного рівня відносин стратегічного партнерства, що було задекларовано в жовтні 1996 р., ще раніше було підписано Хартію Україна — США. Адже у США у 1991–1992 рр. противилися навіть самій ідеї існування незалежної України, аргументуючи це невідповідністю американським національним інтересам. Але «було зроблено чимало для подолання цього комплексу» (Марчук, Є. 2016, с. 53). Рада безпеки ООН стала першим міжнародним майданчиком для тіснішої співпраці та зближення США й України, зокрема в контексті участі України у миротворчих операціях 1990-х рр. під егідою ООН, а згодом — НАТО.

Україна не брала участі в рамках Договору про колективну безпеку СНД й не приєдналася до союзнаї держави Білорусь — Росія, натомість стала співпрацювати з НАТО в 23 сферах, з них чотири сфери військові, решта — невійськові. Після проголошення кінцевої мети курсу на євроатлантичну інтеграцію, що передбачала намір набутти повноправного членства в НАТО, у липні 2002 р. було підписано важливу «Угоду про сприяння опе-

¹ Питання референдуму. URL: <https://salo.li/5000177>

раціям НАТО», а також затверджувалася «Концепція переходу Збройних сил України на професійну основу до 2015 року». Підставою тогочасної політичної небезпеки для України була динаміка співпраці Росії з НАТО, яка випереджала українську. У Римі відбувся саміт Росія — НАТО, під час якого українські політики висловлювали занепокоєння, що Альянс, прислухаючись до позицій російського президента В. Путіна та міністра закордонних справ РФ І. Іванова, може шукати формати співпраці, які передбачали б «забезпечення Росії практичної участі в управлінських функціях НАТО» (Марчук, Є. 2016, с. 70). Хоча такі побоювання не виправдалися, це було пов'язано з подіями 11 вересня, які так чи інакше прискорили еволюцію самого блоку. В результаті Альянс трансформувався в загальноєвропейську систему безпеки з імовірним зменшенням військової складової (Марчук, Є. 2016, с. 69). Оскільки США взяли на себе провідну роль у війні з тероризмом, саме вони ініціювали активування 5 статті НАТО проти терористів із подальшими військовими операціями в Іраку й Афганістані, що тривали роками, поступово залучаючи різні держави. Україна розглядала це як можливість для політичного зближення з НАТО, хоча на той час співпраця Альянсу з Російською Федерацією була пріоритетніша. Зокрема, між РФ і НАТО було укладено Римську декларацію «Відносини Росія — НАТО: нова якість», яка передбачала створення Ради Росія — НАТО. У той період Росія брала участь у міжнародній боротьбі з тероризмом, проте згодом сама перетворилася на країну-терориста.

Скептично можна ставитися до політики багатовекторності, яка була «перехідним моментом у зовнішній політиці держави», що давав змогу шукати «свій полюс, з яким вона буде працювати»¹. Але ця система зберігалася певний час, доки зміни у світовій системі міжнародних відносин не створили необхідності визначитися з вибором однієї сторони. У військово-політичному плані Україна обрала курс на євроатлантичну інтеграцію. Проте з початком нового тисячоліття перед Україною постали нові виклики. 2003 р. між Україною та Росією розгорівся конфлікт на основі територіальних претензій щодо належності о. Тузла. Тоді Росія вперше застосувала проти України інформаційну кампанію, яка відтоді триває постійно. Доречні заходи української влади на той час дали змогу уникнути прямого збройного протистояння між двома державами.

2002 р. РНБОУ затвердила зміст документу, а 2003 р. парламент ухвалив «Стратегію України у взаємовідносинах із НАТО». Під егідою КУН 2004 р. було створено Спільну робочу групу Україна — НАТО з оборонно-технічного співробітництва (СРГО), яка до повномасштабної російсько-української війни встигла провести 30 засідань. 2003 р. схвалено План дій Укра-

¹ 30 років на двох стільцях: всі досягнення та провали зовнішньої політики України. Костянтин Соборний Середа, 18 серпня 2021. URL: <https://salo.li/028f778>

їна — НАТО, за структурою він наближався до Плану дій щодо членства НАТО (ПДЧ), який Альянс створив іще 1999 р. в рамках програми розширення на Схід, та для допомоги ймовірним кандидатам досягнути відповідної бази в реформах. Протягом 2003–2009 рр. Україна виконувала щорічні Цільові плани, наближені до ПДЧ. Основною метою було одержати бажаніший План дій щодо членства, що підвищило б міжнародний статус України. На Бухарестському саміті НАТО 2008 р. Україні та Грузії не вдалось отримати ПДЧ, який вміщує близько 10% військово-правових питань ресурсного забезпечення й безпеки, решту 90% — становлять політичний, економічний та екологічний сектори безпеки. Натомість Україна з 2009 р. виконує Річні національні програми співпраці Україна — НАТО (РНП). Відтоді Україна виконала 13 річних програм, остання була 2021 р., 2022 р. РНП не було виконано через російське повномасштабне вторгнення. РНП за структурою також наслідували зміст ПДЧ. 2009 р. Комісія Україна — НАТО почала відігравати провідну роль у поглибленні постійного політичного діалогу та співпраці між НАТО та Україною. Укладення «Декларації про доповнення Хартії про особливе партнерство» мало на меті затвердити рішення Бухарестського саміту щодо України, доповнення до Хартії додавали мету виконання Україною РНП для сприяння реформам в Україні¹.

На Вільнюському саміті 2023 р. для України було скасовано як обов’язковий до виконання ПДЧ. Натомість визначили механізм щодо оцінювання вимог, які виконала Україна, — інструментом контролю реформ буде адаптована Річна національна програма. Адаптовану Річну національну програму було представлено 29 листопада 2023 р. на засіданні Ради Україна — НАТО, це — політичний документ, сфокусований на реформах у секторі безпеки та оборони, є максимально стислий порівняно з тим обсягом, який було замінене в РНП². Також 28–29 листопада відбулася перша зустріч міністрів закордонних справ у рамках РУН, де узгодили новий план реформ³. Зміни розроблені з врахуванням умов повномасштабного вторгнення, їхньою метою є підвищити обороноздатність України як майбутнього члена НАТО⁴.

Після завершення політики багатовекторності 2002 р. та до 2014 р. в історії відносин між Україною й НАТО не спостерігалось періоду «інкубації», адже вони завжди характеризувались активною динамікою та взаємним інтересом. На Бухарестському саміті 2008 р. Україна, хоч і не одержала бажаного ПДЧ, але вище політичне керівництво Північноатлантичного альян-

¹ Декларація про доповнення Хартії про особливе партнерство між Організацією Північно-Атлантичного договору та Україною, підписаної 9 липня 1997 року. URL: <https://salo.li/1b2aa8c>

² Адаптована Річна національна програма, 2023. URL: <https://salo.li/e5CEb2d>

³ Засідання Ради України — НАТО листопад 2023. URL: <https://salo.li/02cDBcC>

⁴ Урядовий портал. Служба Віце-прем’єр-міністра України, опубліковано 28 листопада 2023 року. URL: <https://salo.li/A16077A>

су остаточно заявило на весь світ, що Україна буде в НАТО. Незважаючи на «похолодання» відносин 2010 р. з приходом до влади Януковича, загальом відносини між Україною й Альянсом поглиблювалися саме на основі спільних цінностей і прагнення зміцнювати міжнародну безпеку. В згаданий період між Україною та НАТО було зроблено чимало заяв, укладено меморандумів, угод і домовленостей. Зокрема, «Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством оборони України, Генеральним штабом Збройних Сил Турецької Республіки й Штабом Верховного Головнокомандувача Об'єднаних Збройних Сил НАТО в Європі стосовно обміну даними про повітряну обстановку між командним пунктом повітряного командування «Південь» (м. Одеса, Україна) й Центром управління та оповіщення (м. Ерзурум, Турецька Республіка)» (2010)¹, «Імплементативна угода між Кабінетом Міністрів України та Організацією НАТО з матеріально-технічного забезпечення і обслуговування про утилізацію стрілецької зброї і легких озброєнь, звичайних боєприпасів та протипіхотних мін» (2011)², «Адміністративні домовленості між Міністерством оборони України та Штабом Верховного Головнокомандувача Об'єднаних Збройних Сил НАТО в Європі щодо участі України в операції міжнародних сил сприяння безпеці в Ісламській Республіці Афганістан» (2012)³, «Угода (у формі обміну листами) між Україною та Організацією Північноатлантичного договору про участь України в операції «Океанський щит» (2013)⁴, а також угоди про перепоховання радіоактивних відходів тощо.

2014 р. історія внесла корективи після Революції Гідності й утечі Януковича, оскільки почалася російсько-українська війна. Анексія Криму Російською Федерацією та початок окупації Росією територій на сході України суттєво змінили геополітичну ситуацію в регіоні, адже загроза означала й небезпеку для всього євроатлантичного простору. Ці події стали каталізатором для ще тіснішої співпраці між Україною та НАТО. Альянс посилив підтримку України в різних сферах, включаючи військову допомогу, військові навчання й реформування сектору оборони та безпеки. Відносини між Україною й НАТО стали інтенсивнішими, віддзеркалюючи спільне прагнення протистояти агресії та захищати суверенітет і територіальну цілісність України.

Суть військової допомоги НАТО українцям полягає в її багатоаспектності з унеможливленням прямої конфронтації НАТО з Росією. Сектор безпеки і оборони та його реформування є основним напрямом у відносинах між Україною й НАТО. Почали проявлятися і певні труднощі. Якщо після саміту НАТО в Бухаресті 2008 р. роль Комісії Україна — НАТО підвищилась,

¹ Угода про взаєморозуміння, 2010. URL: <https://salo.li/B1b7dcc>

² Імплементативна угода, 2011. URL: <https://salo.li/B9bEB1A>

³ Адміністративні домовленості, 2012. URL: <https://salo.li/0336C27>

⁴ Океанський щит, 2013. URL: <https://salo.li/B11CA69>

і з того часу проводилися засідання на рівні глав держав, урядів та міністрів, то 2016 р. уряд Угорщини, граючи у свою гру, оголосив про блокування засідань КУН на найвищому рівні. У результаті засідання почали проводитися переважно на рівні заступників керівників місій, послів або в форматі засідань комітетів і спільних робочих груп (Пирожков, С., Кресіна, І., Кудряченко, А. & Шемшученко, Ю., 2019, с. 239–240). Отже, створення 2023 р. Ради Україна — НАТО стало відповіддю на формальні проблеми та важливим кроком у подальшій протидії російській агресії.

У військово-політичному аспекті відносин з НАТО є важливі внутрішньодержавні інституції: Спільні робочі групи Україна — НАТО з питань воєнної реформи, Військовий комітет Україна — НАТО, Офіс зв'язку НАТО в Україні тощо.

Серед вагомих документів було підписано чимало угод і меморандумів між урядом України й керівництвом НАТО у сфері підтримки та постачання, стосовно співпраці з питань консультацій, управління, зв'язку, розвідки, спостереження та рекогносцировки в рамках програми НАТО «Партнерство заради миру», домовленості про спільні навчання «Україна — НАТО» між ДСНС України і Євroatлантичним координаційним центром з реагування на надзвичайні ситуації НАТО тощо. Серед підписаних документів можна виділити «Угоду про встановлення відносин у сфері купівлі-продажу № UKR-04 на підтримку Несистемних брокерських послуг для ЗСУ» (2016)¹, «Адміністративні домовленості щодо охорони інформації з обмеженим доступом» (2016)², «Адміністративні домовленості між Міністерством оборони України та штабом Верховного Головнокомандувача Об'єднаних Збройних Сил НАТО в Європі щодо участі України у тренувально-дорадчій місії НАТО «Рішуча підтримка» в Ісламській Республіці Афганістан» (2018)³, «Імплементативна угода між Кабінетом Міністрів України та Організацією НАТО з підтримки та постачання про реалізацію проекту Трестового фонду НАТО із знешкодження вибухонебезпечних предметів та протидії саморобним вибуховим пристроям» (2018)⁴ та ін.

2014 р. Збройні сили України приєдналися до «Ініціативи взаємосумісності партнерів», що давало можливість брати участь у засіданнях відповідних комітетів НАТО. 2016 р. указом Президента України було розроблено документ за результатами оборонного огляду «Стратегічний оборонний бюлетень», що має принципове значення серед внутрішніх документів оборонного планування. А також 2017 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про схвалення рішення Президента України про допуск підроз-

¹ Угода про встановлення відносин у сфері купівлі-продажу № UKR-04 на підтримку Несистемних брокерських послуг для ЗСУ, 2016. URL: <https://salo.li/7d1A513>

² Адміністративні домовленості, 2016. URL: <https://salo.li/d9be518>

³ Адміністративні домовленості, 2018. URL: <https://salo.li/eCe0981>

⁴ Імплементативна угода, 2018. URL: <https://salo.li/9472F92>

ділів збройних сил інших держав на території України 2017 р. для участі в багатонаціональних навчаннях»¹. У лютому 2017 р. в східній частині акваторії Чорного моря пройшли навчання НАТО «Щит моря», де було задіяно 2800 військовослужбовців з Канади, США, Туреччини, Іспанії, Болгарії, Греції та України.

На Варшавському саміті НАТО прийняли Комплексний пакет допомоги з призначенням для інтенсивного нарощування спроможностей ЗСУ. Для створення ефективних управлінських вертикалей за основи було взято стандарти НАТО, відтоді триває адаптація до стандартів структури від Генерального штабу до окремих військових частин. Триває й створення сумісних національних стандартів і методик підготовки ЗСУ. Пріоритетним є напрям відносин між Україною та НАТО стосовно оборонно-технічного співпраці, який передбачає впровадження стандартів НАТО, розвиток оборонних спроможностей, сприяння реформуванню оборонної промисловості України тощо. До 2017 р. країни НАТО дотримувались ембарго на постачання Україні летальних видів озброєнь. Проте 2017 р. в США схвалили продаж Україні снайперських гвинтівок та надання 37 комплектів ПТРК Javelin². 2018 р. Україна придбала в Туреччині шість розвідувально-ударних безпілотників БАК Bayraktar, а також 200 керованих ракет³. 2019 р. США схвалили контракт на 150 протитанкових ракет, до 2021 р. США мали виробити партію комплексів Javelin для України. Від 24 лютого 2022 р. після російського повномасштабного вторгнення Збройні сили України отримали від Туреччини до 50 безпілотних літальних апаратів Bayraktar TB2⁴. Дедалі більше у ЗМІ висвітлювалась інформація про зброю для України. Зрештою, в липні 2024 р. було оголошено, що Україна отримала перші довгоочікувані винищувачі F-16 від Нідерландів і Данії, а також іншу допомогу від низки країн.

До співпраці України й НАТО важливо враховувати нові типи ведення війни, а також аспекти, які донедавна вважалися невоєнними. Зокрема, це стосується інформаційної, гібридної, асиметричної, антитерористичної, мережево-центричної та інших форм війни. Одним із ключових аспектів є взаємодія України з НАТО для протидії гібридним загрозам національній безпеці. 2021 р. Україна приєдналася до Центру НАТО передового досвіду з енергетичної безпеки, а в травні 2023 р. до Центру НАТО з кіберзахисту в Таллінні (NATO Cooperative Cyber Defense Center of Excellence), що підкреслює її зусилля в боротьбі з сучасними загрозами, та ін. Україна співпрацює з програмою НАТО «Наука заради миру та безпеки» для розбудови національної

¹ Про схвалення рішення Президента України про допуск підрозділів збройних сил інших держав на території України у 2017 році для участі в багатонаціональних навчаннях, 2017. URL: <https://salo.li/966CFCF>

² Джавелін в Україну, про доставку підтверджено США. URL: <https://salo.li/504806a>

³ Бойовий птах Туреччини, 2023. URL: <https://salo.li/D93202a>

⁴ Бойовий птах Туреччини, 2023. URL: <https://salo.li/904e4B4>

системи кібербезпеки та протидії гібридним загрозам. Концепт кіберзахисту було викладено в «Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України» 2016 р.¹, а також у річних національних програмах співпраці Україна — НАТО, де визначено середньострокову мету — вдосконалити національну систему безпеки за підтримки НАТО². 2016 р. на саміті у Варшаві було створено Платформу НАТО — Україна з протидії гібридній війні. Вона надає країнам, які зазнають гібридного тиску з боку РФ, можливість обмінюватися досвідом. У листопаді 2023 р., після початку російської повномасштабної агресії та атак на енергетичну інфраструктуру, які регулярно спричиняють обмеження електропостачання по всій Україні, в Кишиневі вперше відбувся захід у межах Платформи НАТО за участю Молдови й України. Під час заходу фахівці обговорили досвід протидії російській гібридній тактиці, а ключовими темами стали енергетична безпека та боротьба з дезінформацією³.

На Вашингтонському саміті НАТО в липні 2024 р. було оголошено про створення нового Центру інтегрованого кіберзахисту у військовій штаб-квартирі Альянсу SHAPE у Бельгії, там об'єднається військовий і цивільний персонал з усіх структур Альянсу⁴. Також на саміті було розглянуто питання, пов'язані з Україною, держави-члени ухвалили рішення створити Ініціативу НАТО з безпекової допомоги та навчання для України (NSATU). Окрім того, було досягнуто домовленості про створення Спільного центру з аналізу, підготовки та освіти Україна — НАТО (JATEC) у Польщі. Цей центр допоможе Україні інтегруватись у структури НАТО⁵.

В рамках рішень Вашингтонського саміту також було порушено питання про безпечний обмін даними, що передбачає створення інформаційно-комунікаційної системи. Важливо, що Україна спільно з Альянсом розпочала працювати над першою системою такого рівня⁶.

Ці ініціативи демонструють важливий крок до поглиблення співпраці між Україною та НАТО.

Професор Ужгородського університету І. Тодоров зазначив, що Північно-атлантичний альянс є єдиною спроможною безпековою міжнародною організацією. Він підкреслив: «Гарантією утвердження України як незалежної держави є входження її до інтегрованого євроатлантичного простору безпеки» (Тодоров, І. 2022, с. 10). Однак серед фахівців існують різні погляди. І. Тодоров, зрештою, також вказав, що, хоча Україна вдячна Європейському Союзу, Сполученим Штатам та всьому цивілізованому світу, «проте реаль-

¹ Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України, 2016. URL: <https://salo.li/8aFEaa9>

² Річна національна програма співробітництва Україна — НАТО на 2016 рік. URL: <https://salo.li/FD296D0>

³ Захід в Кишиневі 2023. URL: <https://salo.li/5cBD669>

⁴ Центр інтегрованого кіберзахисту, 2024. URL: <https://salo.li/3975372>

⁵ Спільний центр з аналізу, підготовки та освіти Україна-НАТО, 2024. URL: <https://salo.li/1fA1d03>

⁶ Спільний центр з аналізу, підготовки та освіти Україна-НАТО, 2024. URL: <https://salo.li/cf27FE3>

но захистити себе може Україна лише сама» (Тодоров, І. 2022, с. 77). Хоч із зовнішньою підтримкою, бо поки вона не є членом НАТО.

У монографії «Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство» С. Віднянський і А. Мартинов стверджують, що «неминучим наслідком нової холодної війни буде конструювання нових військово-політичних союзів» (Віднянський, С. & Мартинов, А. 2023, с. 215). Автори навели приклад поновлення стратегічного союзу між Великою Британією та США, схожого на їхній союз часів Другої світової війни. Вони відзначили підписання Нової Атлантичної хартії 2021 р. під час зустрічей президента Дж. Байдена та прем'єр-міністра Б. Джонсона, що стало важливою подією у зміцненні «особливих двосторонніх відносин» між Лондоном і Вашингтоном (Віднянський, С. & Мартинов, А. 2023, с. 214). Позитивна оцінка цих геополітичних подій базується на історичному досвіді створення сателітних до НАТО та США союзів у «критичних регіонах» під час холодної війни, коли інтереси великих держав стикались у непрямому протистоянні. Автори підкреслили, що стратегічне партнерство між Великою Британією та США багато значить для України.

Варто додати, що напередодні широкомасштабної російсько-української війни Україна, Польща й Велика Британія також спробували об'єднатись у щось більше. Було намагання скласти свою «вісь сили», але цей «малий альянс» не набув конкретного розвитку, залишився і без назви. З ініціативи України цей крок мав стати частиною ширшої стратегії нашої держави щодо створення «малих альянсів». Щодо США, то Україна отримує від цього партнера найбільшу консультативну та військово-технічну допомогу. На фоні консультативної підтримки НАТО, значна допомога Україні надходить від держав-членів Альянсу в рамках двосторонньої співпраці. З 2014 р. ініціативою США було започаткувати спеціальний навчальний механізм і залучити іноземних інструкторів до України. З початком російсько-української повномасштабної війни Америка є основним партнером України у постачанні матеріально-технічного забезпечення. Україна просила дозволу США бити вглиб Росії західною зброєю.

Загалом НАТО консолідується в політичну платформу. Ще на початку 2000-х рр. з військово-політичної організації Альянс почав трансформуватись у політично-військову організацію (Марчук, Є. 2016). Україна отримує інституційну підтримку від НАТО, зокрема консультативні послуги та допомогу в впровадженні реформ, з 2014 р., коли розпочалася російська агресія. Однак відносини зі США в контексті безпекових викликів варто виділити окремо, зокрема через надання військово-технічної допомоги й дипломатичну підтримку. У зв'язку з цим, інші фахівці досліджують нові підходи до співбезпеки на міжнародному рівні. Наприклад, А. Киридон і С. Троян, аналізуючи військово-технічну допомогу Україні в перший рік протидії

повномасштабній російській агресії, зазначають, що «було закладено основу нової міжнародної коаліції на підтримку України у форматі «Рамштайн» («Ramstein») (Киридон, А. & Троян, С. 2023, с. 789). Подібний формат є серією дипломатичних зустрічей на найвищому рівні серед десятків країн світу для узгодження надання військової допомоги Україні. Автори вважають, що зустрічі «Рамштайн» (Коаліція на підтримку України в протистоянні російській агресії) взагалі виконують функції, подібні до тих, що належать міжнародним організаціям, таким як ООН, НАТО, а також Червоному Хресту, МАГАТЕ тощо (Киридон, А. & Троян, С. 2023, с. 791). У цьому ж форматі беруть участь міністри оборони держав та військові офіцери найвищого рівня країн НАТО, а також залучені країни-партнери НАТО. Один із засновників міжнародної контактної групи «Рамштайн», міністр оборони США Ллойд Остін, зазначав, що цей формат є ширшим за НАТО. Україна отримала від країн «Рамштайн» близько 126 млрд доларів допомоги. Колишній генеральний секретар НАТО Є. Столтенберг, зокрема на одній із зустрічей цього формату 2023 р., систематично виступав, підкреслюючи пріоритет надання Україні важкого озброєння, попередньо погодженого з партнерами.

Інші дослідники також відзначають важливість формату «Рамштайн» для координації військово-технічної допомоги Києву під час повномасштабної війни. Вони кажуть, що наради у форматі «Рамштайн» з цих питань є ініціативою саме Вашингтона, а не Брюсселя (Потехін, О. & Клименко, Ю. 2023, с. 456). О. Потехін та Ю. Клименко, порівнюючи Основоположний Акт НАТО — РФ та Хартію Україна — НАТО, дійшли висновку, що співпраця з Північноатлантичним альянсом залишалася на нижчому рівні саме з Україною (Потехін, О. & Клименко, Ю. 2023, с. 436). Автори критикують і комюніке Варшавського саміту 2016 р., мовляв, там не було жодного посилання та запевнення на гарантії Бухарестської зустрічі. Хоча доленосне рішення також було й за США, які не збиралися запрошувати Україну в НАТО. Автори критикують НАТО, на їхню думку, організація мала всю інформацію про напад Росії, але «не зробила мінімальних кроків для попередження агресії і створення необхідного військового силового українського потенціалу стримування Москви» (Потехін, О. & Клименко, Ю. 2023, с. 456).

Хай там як, з початком повномасштабної війни Росії проти України країни-члени Альянсу домовилися розширити комплексний пакет допомоги. На самітах було визначено стратегічний напрямок НАТО на майбутнє. Щодо України, то підтримка узгоджувалася на дострокову перспективу з забезпеченням переходу від військової техніки радянського зразка на сучасну техніку за стандартами НАТО. У вересні 2022 р. Україна заявила про бажання розпочати прискорений вступ до НАТО. На Вільнюському саміті НАТО 2023 р. країни НАТО домовилися розвивати пакет допомоги Україні у багаторічну програму допомоги.

Отже, простежується еволюція від 2014 р. з «антикризової підтримки» і зміцнення обороноздатності до «стратегічного партнерства в умовах повномасштабного вторгнення Росії» (Колюшко, С. & Теміров, Ю. 2023, с. 34). У березні 2023 р. уряд України спрямовує зусилля на отримання безпечних гарантій від країн НАТО. В. Зеленський підписав серію безпечових двосторонніх угод з провідними країнами. Домовленості укладено з Великою Британією, Німеччиною, Францією, Данією, Канадою, Італією, Іспанією, Нідерландами, Фінляндією, Литвою, Швецією, Ісландією, Норвегією, Японією та ін.

Співпрацю України з Польщею та Чехією можна виділити окремо й трактувати в рамках співпраці з НАТО. Ці країни надавали Україні військоове обладнання, танки, вертольоти й ракетні системи, а також набої, вони приймають сотні тисяч українських біженців. Напередодні Мадридського саміту й перед Вільнюським генеральний секретар НАТО Є. Столтенберг під час зустрічі з президентами оцінив допомогу Чеської Республіки та Польської Республіки в Україні. Він зазначив: «У відповідь на жорстоку війну Росії з Україною ви активізували свою діяльність, щоб захистити інших союзників по НАТО і підтримати Україну»¹.

Під час саміту Великої сімки в червні 2024 р. президенти України та США підписали угоду про безпеку, що передбачає надання Україні широкого спектру військової допомоги, хоч і без конкретних гарантій. Так Сполучені Штати стали 17-тою країною, на той час, зі схожою безпековою угодою з Україною. Вважається, що ця угода є підтримкою «містка можливого членства України в НАТО»² Дж. Байден наголосив на необхідності наблизити навички українських військових до стандартів НАТО. Варто підкреслити на важливості співпраці між Україною й НАТО, яка охоплює не лише консультації, а також операції з підтримання миру, реформування структур безпеки та оборони, безпосередню військову співпрацю, що охоплює питання озброєнь і планування на випадок надзвичайних станів (Скачко, Л. 2020, с. 110) тощо.

Україна розглядає членство в НАТО як ключовий крок у гарантуванні своєї безпеки, особливо на фоні агресії з боку Росії. Історично ставлення українців до членства в НАТО змінювалось, але після незаконного приєднання Росією українських територій, підтримка ідеї вступу до Альянсу значно зросла. НАТО підтримує право України на самооборону та її право обрати власні механізми безпеки. Але Україна розглядає різні форми співпраці з іншими країнами й міжнародними організаціями в контексті гарантій безпеки та оборони, хоча НАТО залишається пріоритетним. Колишній генеральний секретар НАТО Й. Столтенберг, як і багато політиків і лідерів

¹ Secretary General Discusses Preparations for the NATO Summit with Prime Minister of Czech Republic 23 Jun. 2022. URL: <https://salol.i/203F29B>

² Безпекова угода, 2024. URL: <https://salol.i/D2e72D1>

рів держав, зазначав, що до завершення активних бойових дій в Україні її повноцінне й повноправне членство в НАТО не є можливим. Тому Україна, звісно, шукає шляхи зміцнення своєї безпеки та оборони через різні формати співпраці. Навіть через такі союзи як «Люблінський трикутник», Ініціатива трьох морів (Тримор'я), окремий союз з Туреччиною тощо — всі ці країни та їх малі альянси є повноправними членами НАТО. Метою, наприклад, Тристоронньої регіональної Альянсу Литви, Польщі й України є зміцнити діалог між країнами та підтримати інтеграцію України в ЄС і НАТО, основним є спільна протидія російській агресії. Тримор'я — аналогічно, складається з 12 окремих країн, на його саміті у вересні 2023 р. Україна стала асоційованою учасницею. Про допомогу Україні від деяких держав Вишеградської групи було вже сказано — Польща, Чехія, на початку суттєво допомагала Словаччина. Тому союзи й окремі двосторонні безпекові угоди не суперечать прагненню України повноцінно інтегруватись у НАТО, як затверджено в Конституції та стратегічних документах України. Вони безперечно сприяють відносинам з НАТО.

У травні 2024 р. Столтенберг заявив, що західна зброя, яку Україна отримує від країн НАТО, більше не належить тим країнам, а є українською зброєю; що союзники України, держави-члени Альянсу, «мають змінити свою позицію щодо обмежень на використання зброї Україною проти Росії через зміну характеру бойових дій»¹. Він чітко дотримується тієї позиції, що Україна все ще може перемогти, але з допомогою НАТО².

Висновки. Основна позиція НАТО полягає в тому, що попри війну, яку Росія розв'язала проти України, Україна має право самостійно обирати союзи безпеки, до яких вона хоче приєднатися. Військово-політична співпраця України й НАТО, як стратегічна взаємодія, розвивається на основі пристосування до викликів міжнародної безпеки та змін геополітичного середовища. Її складовими є забезпечення стабільності, реформування оборонного сектору й підтримання регіональної безпеки завдяки участі України в спільних програмах з НАТО для протистояння військовій агресії РФ та гібридним загрозам. З огляду на зміни на міжнародній арені, складається враження, ніби до 2014 р. існував певний «інкубаційний» період, протягом якого українсько-натовські взаємини розвивалися поступово, але зовсім не стабільно, що негативно впливало на безпеку України. Після 2014 р. ці відносини стрімко прискорилися, що підкреслило критичну важливість співпраці та швидкої реакції на нові виклики. Тепер це враження контрастує з попереднім періодом, оскільки ситуація на міжнародній арені ще більше ускладнилась у зв'язку з російським широкомасштабним вторгненням в Україну 24 лютого 2022 р., демонструючи, наскільки різко й швидко можуть змінюватися міжнародні відносини під впливом

¹ НАТО має зміцнити підходи до обмежень, 2024. URL: <https://salo.li/7A2a298>

² Україна все ще може перемогти з допомогою союзників, 2024. URL: <https://salo.li/bEED371>

зовнішніх загроз. Україна шукає шляхи зміцнення своєї безпеки та оборони через різні формати співпраці. Історично участь України у спільних військових навчаннях, миротворчих місіях НАТО, обмін розвідувальною інформацією тощо сприяли поступовому закріпленню відносин України з НАТО, зрештою це стало закономірним після отримання військової допомоги від країн-членів НАТО. Отже, стратегія України спрямована на максимальне використання всіх доступних інструментів для забезпечення національної безпеки та територіальної цілісності в умовах поточної геополітичної ситуації.

Алексієвцев, Л. & Алексієвцев, М. 2020. Трансформація відносин України та НАТО в 1991–2019 рр.: історичний аспект. *Український історичний журнал*. № 1. С. 127–142. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2020.01.126>

Алексієвцев, М. & Алексієвцев, Л. & Знак, В. 2022. Україна — НАТО: історіографія відносин (1991–2020). *Сторінки історії*. № 55. С. 315–337. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5244.55.2022.269746>

Віднянський, С. & Мартинов, А. 2023. *Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство*. Київ: Інститут історії України. 264 с.

Джадт, Т. 2024. *Переосмислення забутого ХХ століття*. Київ: Наш формат. 384 с.

Знак, В. 2022. Основні етапи співпраці України і НАТО (1991–2021). *Гуманітарні студії: історія та педагогіка*. Вип. 1 (03). С. 64–88. <https://doi.org/10.35774/gsip2022.01.064>

Киридон, А. & Троян, С. 2023. Військово-технічна допомога Україні: рік протидії повномасштабній російській агресії. *Війна: держава, суспільство, особа*. Київ: Інститут історії України НАН України. С. 784–804.

Колюшко, С. & Теміров, Ю. 2023. Трансформація політики НАТО щодо України в контексті російсько-української війни. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. № 15. С. 33–37.

Марчук, Є. 2016. *На шляху до НАТО*. Київ — Париж — Дакар. 608 с.

Пирожков, С., Кресіна, І., Кудряченко, А. & Шемшученко, Ю. 2019. *Євроатлантичний вектор України: національна доповідь*. Київ: НАН України. 328 с.

Потехін, О. & Клименко, Ю. 2023. *Геополітика проти безпеки: союзницьке стримування агресії в Європі ХХ — початку ХХІ ст.* Київ: Дух і літера. 552 с.

Прийдун, С. 2023. Відносини Україна — НАТО в контексті реалізації багатовекторної моделі зовнішньої політики України (1994–2004 рр.). *Гуманітарні студії: історія та педагогіка*. Вип. 1. С. 36–47. DOI: <https://doi.org/10.35774/gsip2023.01.36>

Сейл, Т. Е. 2023. *Міцний Альянс: історія НАТО й глобального післявоєнного порядку*. Харків: Фабула. 368 с.

Скачко, Л. 2020. Україна — НАТО: стан та перспективи розвитку співробітництва. *Вісник львівського університету*. Серія міжнародні відносини. Вип. 48. С. 108–116. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vir.2020.48.0.11052>

Тодоров, І. 2022. *Євроатлантична інтеграція України. Історія та сучасність: навчальний посібник*. Ужгород: ТОВ РІК-У. 376 с.

Шарре, П. *Невидима армія. Автономна зброя та майбутнє війни*. Київ: BookChef, 2023. 448 с.

Alexiyevets, L. & Alexiyevets, M. 2020. Ukraine — the NATO: Mutual Relations and Partnerships Main States. *Східноєвропейський історичний вісник*. Вип. 14. С. 175–189. DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058x.14.197189>

Aleksiiyevets, L. & Aleksiiyevets, M. 2020. Transformatsiia vidnosyn Ukrainy ta NATO v 1991–2019 rr.: istorychnyi aspekt. [Transformation of Ukraine-NATO Relations in 1991–2019: a Historical Aspect] *Ukrainskyi Istorychnyi Zhurnal*. № 1. S. 127–142. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2020.01.126> [In Ukrainian]

Aleksiiyevets, M. & Aleksiiyevets, L. & Znak, V. 2022. Ukraina — NATO: istoriohrafia vidnosyn (1991–2020). [Ukraine — NATO: Historiography of Relations (1991–2020)]. *Storinky istorii*. № 55. S. 315–337. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5244.55.2022.269746> [In Ukrainian]

Vidnianskyi S. & Martynov A. 2023. *Rosiisko-ukrainska viina ta mizhnarodne spivtovarystvo*. [Russian-Ukrainian War and the International Community]. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy. 264 s. [In Ukrainian].

Judt, T. 2024. *Pereosmyslennia zabutoho XX stolittia [Reappraisals: Reflections on the Forgotten Twentieth Century]*. Kyiv: Nash format. 384 s. [In Ukrainian].

Znak, V. 2022. Osnovni etapy spivpratsi Ukrainy i NATO (1991–2021). [Main Stages of Ukraine-NATO Cooperation (1991–2021)]. *Humanitarni studii: istoriia ta pedahohika*. Vyp. 1 (03). 64–88. <https://doi.org/10.35774/gsip2022.01.064> [In Ukrainian].

Kyrydon A. & Troian S. 2023. Viiskovo-tekhnicna dopomoha Ukraini: rik protydii povnomasshtabnii rosiiskii ahresii [Military-Technical Assistance to Ukraine: a Year of Countering Full-Scale Russian Aggression]. *Viina: derzhava, suspilstvo, osoba*. Zb. n. st.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. 784–804. [In Ukrainian].

Koliushko, S. & Temirov, Yu. 2023. Transformatsiia polityky NATO shchodo Ukrainy v konteksti rosiisko-ukrainskoi viiny. [Transformation of NATO Policy Towards UKRAINE in the Context of the Russian-Ukrainian War]. *Visnyk studentskoho naukovoho tovarystva Donetskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stusa*. № 15. S. 33–37. [In Ukrainian].

Marchuk Ye. 2016. *Na shliakh do NATO*. [On the Way to NATO]. Kyiv — Paryzh — Dakar. 608 s. [In Ukrainian].

Pyrozhkov, S. Kresina, I., Kudriachenko A. & Shemshuchenko Yu. 2019. Yevroatlantychnyi vektor Ukrainy: natsionalna dopovid. [Euro-Atlantic Vector of Ukraine: National Report]. Kyiv: NAN Ukrainy. 328 s. [In Ukrainian].

Potekhin, O. & Klymenko, Yu. *Heopolityka proty bezpeky: soiuznytske strymuvannia ahresii v Yevropi XX — pochatku XXI st. [Geopolitics vs. Security: Allied Deterrence of Aggression in Europe of the 20th — Early 21st Centuries]*. Kyiv: Dukh i litera, 2023. 552 s. [In Ukrainian].

Prydun, S. 2023. Vidnosyny Ukraina — NATO v konteksti realizatsii bahatovektornoï modeli zovnishnoi polityky Ukrainy (1994–2004 rr.). [Ukraine-NATO Relations in the Context of the Implementation of the Multi-Vector Model of Ukraine's Foreign Policy (1994–2004)] *Humanitarni studii: istoriia ta pedahohika*. Vyp. 1. S. 36–47. DOI: <https://doi.org/10.35774/gsip2023.01.36> [In Ukrainian].

Sayle, T. A. 2023. *Mitsnyi Alians: istoriia NATO y hlobalnoho pislivoiennoho poriadku*. [A Strong Alliance: The History of NATO and the Global Post-War Order]. Kharkiv: Fabula. 368 s. [In Ukrainian].

Skachko L. 2020. Ukraina — NATO: stan ta perspektyvy rozvytku spivpratsi. [Ukraine-NATO: State and Prospects of Cooperation Development]. *Visnyk lvivskoho universytetu*. Serii mizhnarodni vidnosyny. Vyp. 48. S. 108–116. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vir.2020.48.0.11052> [In Ukrainian].

Todorov I. 2022. *Yevroatlantychna intehtratsiia Ukrainy. Istorii ta suchasnist: navchalnyi posibnyk*. [Euro-Atlantic Integration of Ukraine. History and Modernity: a Textbook]. Uzhhorod: RIK-U. 376 s. [In Ukrainian].

Sharre, P. *Nevydyma armii. Avtonomna zbroia ta maibutnie viiny [The Invisible Army. Autonomous Weapons and the Future of War]*. Kyiv: BookChef, 2023. 448 p. [In Ukrainian].

Alexiyevets L. & Alexiyevets M. 2020. Ukraine — the NATO: Mutual Relations and Partnerships Main States. *Skhidnoievropeiskyi Istorychnyi Visnyk*. Vyp. 14. S. 175–189. DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058x.14.197189>

УДК 327.5:911.3]:316.776.23](02)

DOI: 10.20535/2307-5244.60.2025.338337

Д. В. Веденєєв

ORCID: 0000-0002-8929-9875

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

С. О. Кости́лева

ORCID: 0000-0002-0909-7887

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

D. Viedienieiev

National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute»

S. Kostylieva

National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute»

**ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ
ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИБОРСТВА В УКРАЇНІ:
ПРОВІДНІ НАПРЯМИ ТА НАУКОВІ ОСЕРЕДКИ
(1991 — ПЕРША ЧВЕРТЬ XXI ст.)**

*Research on the Theory and History of Information Confrontation
in Ukraine: Leading Directions and Scientific Centres
(1991 — First Quarter of the 21st Century)*

У статті зроблено історико-наукознавчий аналіз особливостей розвитку в пострадянській Україні наукових досліджень у сфері інформаційного протиборства як одного з ключових елементів сучасної воєнно-політичної конфліктності та неконвенційних (гібридних) війн. Розглянуто провідні суспільні та оборонно-безпекові чинники, які вплинули на формування проблематики профільних студій, інфраструктуру вивчення інформаційної боротьби в секторі безпеки та оборони України, становлення вітчизняної наукової школи. Проаналізовано головні напрями досліджень інформаційної безпеки в інтересах науково-аналітичного забезпечення відсічі новітнім загрозам національній безпеці України.